

*Катерина Кузьмінська, аспірант
Львівська комерційна академія
м. Львів, Україна*

КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА МОЖЛИВІСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧО- ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Результати діяльності підприємства, його конкурентоспроможність, стійкість до змін ринкового середовища пов'язані із діючою на підприємстві системою управління витратами. При цьому механізми управління витратами передбачають застосування певних методів та інструментів, за допомогою яких їх вивчають, досліджують їхню поведінку та управляють ними. Вибір методів полягає у застосуванні різноманітних способів і прийомів, за допомогою яких можна вивчити та отримати точну інформацію про витрати і на її підставі прийняти правильні управлінські рішення, які мають безпосередній вплив на величину фінансового результату підприємства. Якщо реалізація певних рішень і заходів має недоцільний і невігідний характер, виникає необхідність вибору іншого методу аналізу, який забезпечить вигоду та окупність витрат підприємства.

Питанням формулювання концептуальних основ управління витратами в різні часи розглядали: Я. Шерер, Р. Каплан, М. Портер, Р. Купер та інші зарубіжні вчені. Дослідження концепцій управління витратами також здійснювались російськими (Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорєлова,) та українськими (С. Ф. Голов, З. В. Задорожній, Л. В. Нападовська, М. С. Пушкар, А. В. Череп) науковцями. Тому узагальнюючи матеріали зарубіжних та вітчизняних вчених, можна виділити такі концепції управління витратами: концепція витратоутворюючих чинників (традиційне управління витратами, управління цільовими витратами); концепція за функціональною системою (ABC); концепція доданої вартості; концепція альтернативних витрат; концепція ланцюжка цінностей; концепція трансакційних витрат; концепція стратегічного управління витратами (SCM).

Традиційною для більшості видів підприємницької діяльності являється концепція витратоутворюючих факторів. Як теоретична основа управління витратами, вона була сформульована у 80-х роках ХХ століття західними вченими. В її основу покладено взаємодію факторів, які існують у кожній конкретній ситуації. Витратоутворюючі фактори можна поділити на структурні (масштаб діяльності і обсяг інвестицій; горизонтальну і вертикальну інтеграцію; криву обсягів реалізації продукції; технології, що використовуються на кожній стадії ланцюжка витрат тощо) та функціональні (використання робочої сили; комплексне управління якістю продукції; покращенням якістю продукції; використання наявних потужностей; конфігурація проекту (розрахунку); використання зв'язків з постачальниками та замовниками у контексті ланцюжка витрат) [1; 2;].

Концепція ABC формалізує облік і аналіз за видами діяльності за рахунок розподілу накладних витрат на конкретні товари, роботи, послуги. Вона ґрунтується на економічному розрахунку реальної собівартості товарів, робіт, послуг, що не потребують обов'язкового відображення даних у головній книзі. Подібні розрахунки не вимагають щомісячного моніторингу, не залежать від бухгалтерських розрахунків і мають довгостроковий характер [3]. Найбільш ефективно дана концепція реалізують у тих випадках, коли з накладних витрат виділяють витрати стратегічного характеру (дослідження й розробки, маркетинг і поширення), і витрати розглядають в повному обсязі, незалежно від того, наскільки точно вони оцінені у виробничому сегменті поточного ланцюжка цінностей.

Концепцію доданої вартості характеризують як сучасну парадигму управління витратами, в якій складові витрат досліджують на всіх етапах додавання вартості. Вивчення витрат починають з етапу придбання запасів і закінчують етапом продажу продукції (робіт, послуг). Основою такої концепції управління витратами є збільшення різниці (доданої вартості) між вартістю придбання запасів і вартістю продажу продукції (робіт, послуг). Тобто, управління має бути спрямоване на зростання ринкової вартості підприємства. Зокрема, при застосуванні даної концепції велику частину матеріальних витрат не контролюють, що є неприйнятним для матеріалоємних виробництв, оскільки прийняті рішення з управління витратами на таких підприємствах можуть бути неточними або помилковими [3; 4, с.23].

Концепцію альтернативної вартості витрат ще називають витратами упущених можливостей. При визначенні витрат виробництва важливе значення мають два положення: по-перше, кожний ресурс обмежений; по-друге, кожний вид ресурсу має хоча б два альтернативних способи застосування. Тому, коли підприємство використовує якусь кількість ресурсу (він є обмежений) на виробництво певного товару, то дану кількість ресурсу не використовують у виробництві іншого товару (тобто, була альтернативна можливість використання) [1, с. 44; 2].

Концепція ланцюжка цінностей заснована на розширеному підході до формування витрат та управління ними з урахуванням витратоутворюючих механізмів впродовж всього ланцюжка цінностей у межах узгодженого набору видів діяльності – від первинних джерел сировини до готової продукції або послуг, отриманих кінцевими споживачами. Вона передбачає вихід управління витратами за межі підприємства. Зі стратегічного погляду, концепція ланцюжка цінностей передбачає чотири основні напрями зниження витрат: зв'язки з постачальниками; зв'язки зі споживачами; технологічні зв'язки всередині ланцюжка цінностей одного підрозділу підприємства; зв'язки між ланцюжками цінностей підрозділів підприємства [4,с.58;].

Концепція трансакційних витрат була розроблена Р.Г.Коузом у 1937 році, який вважав, що без врахування трансакційних витрат немож-

ливо зрозуміти, як працює економічна система та продуктивно проаналізувати економічні проблеми. У вітчизняній літературі трансакційним витратам почали приділяти увагу на початку 90-х років ХХст. В основі концепції лежить поділ усіх витрат на два види: виробничі і трансакційні, які включають витрати збору і переробки інформації, проведення переговорів і ухвалення рішень, контролю за дотриманням контрактів та їх виконання. Останнім часом концепція трансакційних витрат стала предметом підвищеного інтересу економістів і знаходиться у процесі удосконалення та доповнення. Проте відображення в обліку трансакційних витрат на вітчизняних підприємствах достатньо проблематично. Це пов'язано із тим, що:

- існує висока частка подібних витрат, що носять тіньовий характер;
- виникають труднощі при виділенні трансакційних витрат із сукупності легальних витрат (фінансовий облік на вітчизняних підприємствах не передбачає такої категорії витрат, як трансакційні).

Концепція стратегічного управління витратами (стратегічного позиціонування) уперше сформульована в 90-х роках 19 століття відомими в США експертами з стратегічного використання інформації про витрати Дж. Шанком і В. Говіндараджаном. Викладена ними концепція полягає у включенні до сфери управлінського обліку та аналізу витрат докладної інформації про стратегічний розвиток підприємства, галузі й економіки в цілому. Докладна інформація про витрати застосовується з метою розробки стратегії компанії на досягнення конкурентних переваг. Це результат злиття трьох напрямів стратегічного менеджменту: аналізу ланцюжка цінностей; аналізу стратегічного позиціонування; аналізу й управління функціями витрат. Ідея концепції стратегічного управління витратами полягає в тому, що аналіз витрат підприємства дозволяє поглибити рівень дослідження причин їх виникнення. У цьому випадку існує потенційна можливість, прийнявши стратегічне рішення на верхньому рівні (наприклад, змінивши технологію) відразу позбавитися від великої кількості факторів нижчого рівня (виробничих, комерційних носіїв витрат). Але стратегічне рішення призводить, як правило, до великого обсягу інвестиційних витрат. Тому, таке рішення необхідно ретельно перевіряти й обґрунтовувати за кожним інвестиційним проектом.

Розглянувши найпоширеніші концепції управління витратами слід відмітити, що будь-яка концепція управління діяльністю промислового підприємства повинна бути гнучкою, інтегрованою і відкритою, включати принципи, прийоми і способи, методи і методики, процедури, алгоритми, схеми і моделі. При цьому потрібно враховувати як організаційні, так і технологічні особливості діяльності конкретного підприємства. Тому доцільно розглянути деякі особливості виробничого процесу гірничозбагачувальних підприємств у контексті застосування методів та прийомів управління витратами.

Технологічний процес видобутку руди характеризується систематичним переміщенням зони очисних робіт. Наявність достатньої кількості вскритих, підготовлених та готових до видобутку запасів руди виступає однією із умов нормальної діяльності гірничо-збагачувального підприємства. Зокрема, на формування собівартості видобутої руди, впливає виробнича потужність та строки використання гірничодобувного підприємства, які залежать від покладів корисних копалин та інтенсивності проведення видобувних робіт. Це, в свою чергу, визначає термін експлуатації гірських родовищ та гірничо-технологічних споруд, порядок їх фінансування та покриття виробничих витрат шляхом включення до собівартості видобутих корисних копалин. Вище зазначені особливості потрібно враховувати при організації обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції на підприємствах досліджуваної галузі, а, відповідно, і при визначенні концепції управлінського обліку витрат.

Отже, при формуванні системи управління витратами підприємства гірничо-збагачувального комплексу мають враховувати специфіку їх діяльності, поєднувати різні методи та прийоми, а також створювати власний механізм управління господарською діяльністю беручи за основу розроблені концепції управління. Оскільки на господарську діяльність кожного підприємства впливають різні фактори, які можуть діяти у різних комбінаціях та із різною інтенсивністю, а процес формування стратегії для кожного підприємства своєрідний, залежить як від стану економіки, поведінки конкурентів, розвитку потенційних можливостей, так і властивостей продукції самого підприємства, виконаних ним робіт чи наданих послуг, то доцільним буде застосування комбінованих систем управлінського обліку, які будуть базуватись на декількох концепціях. На наш погляд, найбільш адекватним для досліджуваних підприємств буде поєднання таких концепцій як стратегічного позиціонування та ABC концепції.

Література:

1. Гришко Н.В. Сучасні концепції управління витратами промислових підприємств // www.donntu.edu.ua;
2. Звенячкіна В. Ю. Особливості підходів до управління витратами на промислових підприємствах // www.donntu.edu.ua;
3. Лапыгин Ю.Н. Управление затратами на предприятии: планирование и прогнозирование, анализ и минимизация затрат: практическое руководство / Ю.Н. Лапыгин, Н.Г. Прохорова. – М. : Эксмо, 2007. – 128 с.;
4. Череп А.В. Управление витратами суб'єктів господарювання. Ч.1.: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 368 с.;
5. Козаченко Г.В. Управление затратами підприємства : монографія / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, Л.Ю. Хлапъонов, Г.А. Макухін. – К.: Лібра, 2007. – 320 с.